

Dubravko Radošević*

**YOJI KOYAMA:
THE EU'S EASTWARD ENLARGEMENT:
CENTRAL AND EASTERN EUROPE'S STRATEGIES
FOR DEVELOPMENT;**

World Scientific Publishing Co. Pte Ltd.; Singapore; 2015

Profesor emeritus sa japanskog Sveučilišta Niigata, poznati je ekonomski stručnjak za istočnu, srednju i jugoistočnu Europu (engleski akronim koji se najčešće koristi za ovu skupinu europskih ekonomija je - CESEE). Knjiga sadrži radove koji analiziraju period tranzicije u ovim postkomunističkim zemljama koje su prošle složeni proces prijelaza sa socijalističkog ekonomskog sustava na sustav tržišnih ekonomija. Nekoliko zemalja je od posebnog interesa autora ove zanimljive knjige. To su: Poljska, Baltičke zemlje (sa fokusom na Latviju), te zemlje tzv. Zapadnog Balkana (Hrvatska, Makedonija, Slovenija, Srbija, te u manjoj mjeri, Albanija i Kosovo). U prvom poglavlju, autor analizira prijedeni put, promjenu ekonomskih sustava i ekonomsku transformaciju. U drugom poglavlju, analiziraju se zemlje tzv. „Zapadnog Balkana“, odnosno njihove ekonomske reforme u kontekstu približavanja Europskoj uniji, dok se u trećem poglavlju analizira utjecaj globalne financijske krize i krize eurozone, s posebnim usmjerenjem analize na Latviju i Sloveniju, dok su ostale zemlje analizirane u sklopu njihovih eurointegracijskih procesa u uvjetima ekonomske krize u zemljama EU i EMU, koja je započela 2010. Ova znanstvena monografija vrijedan je doprinos izučavanju problema ekonomija iz skupine zemalja CESEE, dok je aktualna kriza u Makedoniji pokazala svu nestabilnost u jugoistočnoj Europi, s mogućim negativnim posljedicama na ukupnu političku i ekonomsku stabilnost Europske unije (indikativno je da su

---

* Dr. sc. D. Radošević, viši znanstveni suradnik u Ekonomskom institutu, Zagreb. (E-mail: dradosevic@eizg.hr).

ozbiljni politički analitičari rano navijestili krizu u Makedoniji, primjerice: Fouéré, 2013. i 2015.). Autor se koristi makroekonomskom analizom u sagledavanju problema ove skupine zemalja, ali i u analizi makroekonomskih problema pojedinih konkretnih zemalja koje su važne za makroekonomsku i političku stabilnost regije i Europe. Posebice se analizira iskustvo Poljske koja je provela duboke ekonomske reforme po principu „šok terapije“; ekonomski model Hrvatske, koji je Hrvatsku uveo u članstvo Europske unije, ali je evidentan problem produljene recesije i izrazitih makroekonomskih neravnoteža, što je Hrvatsku odmah nakon članstva u EU uvelo u mehanizme Europskog semestra („Proceduru prevelikog fiskalnog deficita“, EDP i „Proceduru za otklanjanje makroekonomskih neravnoteža“, MIP). Također, autor detaljnije analizira europske integracijske procese u Srbiji i Makedoniji, kao i razloge sloma ekonomskog modela Slovenije koja je bila ogledni model uspješne post – socijalističke tranzicije u Europi. U prvom dijelu knjige, autor analizira dva osnovna pristupa tranziciji, koji su tada bili aktualni: prvi, francuski, zasnovan na jačanju postupne tranzicije, povezivanjem postkomunističkih ekonomija s ekonomijama Europske unije, usmjeravanjem financijskih sredstava EBRD u obnovu njihovih ekonomija, te stvaranjem labave pan- Europske konfederacije. Drugu opciju koju autor naziva američkim pristupom, formulisao je Jeffrey Sachs. Ona se je zasnivala na institucionalnoj izgradnji novih postsocijalističkih ekonomija, uz financijsku asistenciju multilateralnih financijskih organizacija (MMF i Svjetska banka), na raskidu starih trgovinskih sveza, i na izgradnji sustava poticaja u obliku izgleda za članstvo u Europskoj uniji, ali tek nakon uspješno završene tranzicije prema tržišnim modelima nacionalnih gospodarstava. Autor navodi stajalište da su ove politike prevladale, a temeljile su se „na neoliberalnoj transformaciji ekonomija koje je predvodio Međunarodni monetarni fond“. Ukratko, ekonomska transformacija zemalja CESEE bila je zasnovana na tzv. „Washingtonskom konsenzusu“ koji je sadržavao tri osnova principa: liberalizacija – privatizacija – deregulacija. Također, autor iznosi ocjenu da su ekonomske reforme posredovane od strane MMF-a bile zasnovane na strategijama „šok terapije“ (primjer, Poljske, bivše Jugoslavije, etc.), a ne na strategijama postepenih reformi. Osnovni instrument provedbe „Washingtonskog konsenzusa“ bila je strategija „uvjetovanosti“ MMF-a (engleski, „IMF conditionality“). Autor navodi uspješne modele razvitka u brzorastućim ekonomijama Azije, koje su svoje ekonomske probleme rješavale – nakon Azijske krize 1997. – na osnovama autoktonih, vlastitih ekonomskih modela koji su bili više „intervencionistički“ i mahom „merkantilistički“ modeli razvitka (zasnovani na jačanju međunarodne konkurentnosti i izvoza), na način da je država (meritokratske političke elite) samostalno upravljala procesom ekonomske transformacije, bez vanjskih upliva, posebice industrijalizacijom i investicijama (teoretske osnove takvog modela razvitka možemo naći u tzv. „novoekonomici razvitka“, i u radovima brojnih heterodoksnih ekonomista, od kojih se posebice navodi Ha Joon – Chang, sa Sveučilišta Cambridge). Koyama

vrlo korektno iznosi osnovne postavke dopunjenog neoliberalnog modela, tzv. „Post – Washingtonskog konsenzusa“, kojeg nalazimo u radovima Johna Williamsona, Danija Rodrika, i drugih američkih ekonomista (opširnije o takvim novim modelima razvitka, vidjeti u, Radošević 2003.). Autor negativnim ocjenjuje makroekonomske učinke „šok terapija“ po modelu neoliberalne ekonomije na tranzicijske zemlje, te elaborira daljnji razvitak ekonomskih strategija CESEE ekonomija u smislu utemeljenja njihovih modela razvitka na institucionalnom približavanju Europskoj uniji. Osnovne karakteristike takvog modela razvitka, „institucionalnog usidranja u EU“, imaju karakteristike modela koji su koristile i razvijene članice EU i eurozone, a skupni im je naziv „financijalizacija“. Ukratko, modeli razvitka tranzicijskih zemalja zasnivali su se na ostvarivanju „realne“ i „nominalne konvergencije“ budućih članica Europske unije, te „institucionalnim prilagodbama“ koje su institucije EU zahtjevale u sklopu pregovora o pridruživanju Europskoj uniji. Ukratko, radilo se o modelima rasta zasnovanim na snažnim priljevima kapitala i deregulaciji financijskog sustava (analizu takovrsnih modela rasta u središnjoj i istočnoj Europi, opširnije vidjeti u Becker et al., 2010.). U tom smislu, može se istaknuti i neke druge radove, koje autor nije koristio u knjizi, ali su njihove analize konzistentne sa njegovim zaključcima. Primjerice, Frenkel (2013.) daje komparativnu analizu uzroka financijskih kriza u brzorastućim ekonomijama i ekonomijama sa periferije EU, te nalazi tri ključne zajedničke karakteristike: (1.) fiksni tečajni režim; (2.) liberalizaciju kapitalnog računa, i (3.) deregulaciju financijskog sustava. Za naše je makroekonomiste, od posebnog interesa peto poglavlje posvećeno analizi Hrvatske. Već u naslovu – „Croatia’s EU Accession: The Second Greece?“ – autor implicira da je Hrvatska primijenila pogrešan model ekonomskog razvitka, zasnovan na ekspanziji potrošnje koja je bila financirana prevelikim inozemnim zaduživanjem, te da se nalazi u ozbiljnim problemima. Koyama ispravno navodi da se u osnovi hrvatskog ekonomskog modela, nalazi pogrešna platnobilančna politika središnje banke koja nije vodila računa o održivosti deficita tekućeg računa platne bilance, što je uzrokovalo ekspanziju zaduživanja u inozemstvu do razine neodrživosti vanjskog duga (trenutačno, hrvatski vanjski dug iznosi oko 108 posto BDP-a). U potpoglavlju 1.2. knjige, Koyama ističe važnost discipline u vođenju platnobilančne politike prema standardima Japana, gdje konkretno navodi istraživanje japanskog znanstvenika Eiji Yamashite, koje je sasvim konzistentno sa modernom ekonomskom teorijom, ali i nalazima tzv. „dubinske analize“ Hrvatske od strane Europske komisije (European Commission, 2015.) o makroekonomskim neravnotežama, i u skladu je s istraživanjima hrvatskih post – Keynzijanskih makroekonomista. Ovaj specifičan aspekt analize hrvatskog ekonomskog modela (pogrešna platnobilančna politika i neadekvatno upravljanje kapitalnim računom Hrvatske), može se smatrati izuzetno važnim doprinosom profesora Koyame u našim raspravama o uzrocima hrvatske krize i izlaznim strategijama. Naravno, autor ukratko iznosi i probleme prociklične monetar-

ne politike (visoka eurizacija, sindrom realne aprecijacije, Nizozemska bolest, etc.). U završnom dijelu, Koyama dolazi do sličnih zaključaka o perspektivama proširenja Europske monetarne unije novim članicama. Ovdje su temeljni nalazi Koyame o inherentnoj nestabilnosti ekonomskih struktura usklađeni s aktualnim analizama međunarodnih financijskih institucija (vidjeti, primjerice, EBRD, 2015. i Vienna Initiative, 2015.). To je važno za Hrvatsku, u svjetlu rasprava o ulasku Hrvatske u EMU, i o tome kakva bi trebala biti hrvatska strategija postupne eurizacije. Osim toga, moramo konstatirati da je stvoren dualizam između „središta“ i „periferije“ EU (Higgins and Klitgaard, 2014.), tako da je EU ušla u ekonomsku krizu početkom 2010., što je negativno djelovalo na Latviju, Sloveniju i Hrvatsku, kao nove članice EU, dok je Poljska takve negativne efekte izbjegla zbog oslanjanja na veći stupanj samostalnosti vlastitog ekonomskog modela, nakon provedene „šok terapije“ početkom 1990-tih. Analizi ovih kretanja autor posvećuje završno poglavlje knjige i zaključuje da bi EU morala djelovati na drugačiji način ako želi pomoći zemljama periferije. Također ističe potrebu da se ekonomije CESEE prilagode tzv. asimetričnim šokovima, i to ne na osnovama deflacijskih politika (tzv. Austerity), već reflacijskih politika, odnosno kontracikličkih makroekonomskih politika. Posebno zanimljivom se čini teza autora, koju crpi iz razmišljanja Ulricha Becka (vidjeti opširnije u: Beck, 2012.), da bi zemlje članice EU koje nisu u EMU trebale ravnopravno sudjelovati u procesu donošenja odluka koje se odnose na eurozonu i EU (reforma institucija za ekonomsko upravljanje u EU, ali i u eurozoni. Ta je teza predmet velikog interesa europskih makroekonomista, pa upućujemo, primjerice, na istraživanje Sapir and Guntram, 2015.)

Naposljetku, može se konstatirati da je knjiga japanskog ekonomiste Yoji Koyame vrlo vrijedan znanstveni doprinos ekonomskoj literaturi koja se bavi analizom ekonomske transformacije u Europi. Djelo sadrži originalne poglede iskusnog makroekonomskog i političkog analitičara na provedene tranzicijske strategije u CESEE ekonomijama, te daje okvirne smjernice za osmišljavanje novih strategija u svrhu jačanja euointegracijskih procesa na području tzv. Zapadnog Balkana, te jačanja makroekonomske stabilnosti na području EU periferije, i samim time u Europskoj uniji. Ova znanstvena monografija bit će vjerujemo predmet analize makroekonomskih stručnjaka, potencijalnih investitora, te risk menadžera u komercijalnim bankama i rejting agencijama, multilateralnih financijskih institucija, ali i predmet interesa kreatora ekonomskih politika u pojedinim zemljama iz skupine CESEE.

Izvori:

- Beck, Ulrich, (2012): *Das Deutsche Europa: Neue Machtlandschaften im Zeichen der Krise*; Suhrkamp Verlag; Berlin
- Becker Torbjorn, Daianu Daniel, Darvas Zsolt, Gligorov Vladimir, Landesmann Michael, Petrovic Pavle, Pisani-Ferry Jean, Rosati Dariusz, Sapir Andre and Weeder Di Mauro Beatrice, (2010): *Whither Growth in Central and Eastern Europe? Policy Lessons for an Integrated Europe*; Bruegel Blueprint 11; Bruegel Institute; Brussels
- EBRD, (2015): *Regional Economic Prospects in EBRD Countries of Operations*; EBRD Office of the Chief Economist; London; January 2015
- European Commission, (2015): *Country Report Croatia 2015, Including an In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances*; Brussels; COM (2015) 85 Final; Brussels, 26.02.2015
- Fouéré, Erwan, (2013): *Macedonia – A Country in Crisis*; CEPS Policy Brief No. 299.; CEPS, Bruxelles; 13 September 2013
- Fouéré, Erwan, (2015): *The Worsening Crisis in Macedonia – Waiting for EU Leadership*; CEPS Commentary; CEPS; Bruxelles; 13 April 2015
- Frenkel, Roberto, (2013): *Lessons from a Comparative Analysis of Financial Crises*; Comparative Economic Studies; Vol. 55, Issue 3; September 2013, <http://www.unich.it/docenti/bagnai/euro/Frenkel.pdf>
- Higgins, Mathew and Klitgaard, Thomas, (2014): *The Balance of Payments Crisis in the Euro Area Periphery*; Current Issues in Economics and Finance; Volume 20; Number 2; Federal Reserve Bank of New York; New York;
- Radošević, Dubravko (2003): “*Nova razvojna paradigma – Stvara li se novi model gospodarskog i socijalnog razvitka: Post – Washingtonski konsenzus?*”; *Ekonomski pregled*; Hrvatsko društvo ekonomista; godina 54.; broj 11 - 12; Zagreb; pp 882 – 904.
- Sanchis i Marco, Manuel, (2012): *The Economics of the Monetary Union and the Euro Zone Crisis*; Springer Briefs in Economics, Springer; Heidelberg
- Sapir, Andre and Wolff B. Guntram, (2015): *Euro – Area Governance: What to Reform and How to Do It?*; Bruegel Policy Brief No. 2015/01; Bruegel Institute; Brussels; February 2015
- Vienna Initiative, (2015): *CESEE Deleveraging and Credit Monitor*; Steering Committee of the Vienna Initiative; Brussels/Vienna; January 26, 2015; <http://vienna-initiative.com>